

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacræ Theologiæ Professoris, Et sanctæ Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtvtibvs,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatvm Serie Vigesimvm-Octavvm De Matrimoniis, &
Sponsalibus, cum Indicibus necessariis

**Castro Palao, Fernando de
Lugduni, 1669**

Quæ probatio requiratur vt Matrimonium dissolui possit ob impotentiam.
§. 9.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76659](#)

Disputatio IV.

matrimonij contractum praesulisse assertur satis probabilitatem Hostiensis in summa frigidis, & maleficis. quia que impotentiam num. 7. Ecce cap. fraternalis, num. 4. eodem tit. ibique committentes scribentes Montalvus in leg. 4. & leg. 7. ad finem tit. 8. part. 4. Gregor. Lopez leg. eodem tit. & part. verbo de salisbury. Matien. Rub. gloss. 1. num. 20. tit. 1. lib. 5. collect. Mascaldis. de probat. conel. 816. num. 19. & cond. 1027. num. 3. Henrique. lib. 12. cap. 8. num. 3. & alii plures relati a Sanchez. dicta dispu. 10; num. 2. Quorum fundatum est. Nam impotentia que est a natura semper presumitur fuisse, cum ea que a natura prouenient per perpetua sint, impotentia vero accidentalis, est per se non presumatur adesse, nisi dum fuerit probata; at polo quod in praefecti constat eam adesse, & solum dubium est an matrimonium praesulisse, vel subsequitur, expedit praesumptionem sumere, quae coniugibus prolixi & matrimonio fauoribus sit: at praedicti si fauoribus est, si presumatur impotentiam praesulisse. Quippe potest coniux potens aliud matrimonium intrare & problem generare, vitareque periculum accidens ad non suam. Ergo &c.

Nihilominus verior mihi videtur sententia Ant. de Butrio in cap. Fraternalis. num. 20. de frigidis. & maleficiis. praelim debere impotentiam quamcumque matrimonio subsecutam esse, non praesulisse, & de impotentia accidentali proueniente felicit ex maleficio, vel morbo, vel abscissione membra docuit Sanchez. dicta dispu. 103. num. 5. Gutierrez. dicto cap. 116. num. 1. Ecce vnuquisque presumi debet a nature potens, dum contrarium non probatur. Ergo afferunt illam: impotentia coniugis ante matrimonium fuisse, cum id non constet incombuit onus probandi, quod si probatione succumbit presumendum est fuisse potens, atque adeo matrimonium rite contractum esse. Neque est periculum accidens ad non suam, cum incipiens presumere debet suam esse. Potius namque in dissolutione matrimonij hoc periculum reperiatur, si forte potens alter copulatur, cum dubium maximum sit, an si prior ligatus.

Predicta doctrina procedit, quando post longum tempus, scilicet post aliquot annos a matrimonio contractu allegatur impotentia. Nam si illicet, ac matrimonium contractum est impotentia opponatur, eaque constet censenda est matrimonium praesulisse. Non enim brevi tempore presumi quis potest ex uno ad aliud extremum transire, uti notarunt Sanchez, & Gutierrez. loc. alleg.

Quando vero dubium est, an impotentia naturalis, vel accidentalis si semper presumenda est accidentalis, quia dum contrarium non constat, non est presumendum naturam de scilicet. sic Sanchez. & Gutierrez. supra.

§. VIII.

Qualiter coniugi tam potenti, quam impotentii licet aduersus matrimonium proclamare?

- 1 Coniugi potenti licitum est proclamare aduersus impotentem quounque tempore.
- 2 Mulieri alleganti viri impotentiam transacto bimestri a matrimonio contracto, & copula attenuata deneganda est evidencia, quoniam triennium transeat.
- 3 Quod coniugi impotentii liceat reclamare explicatur.

Hecque diximus, qualiter impotentia impedimentum praefacte matrimonio contrahendo: supererit dicendum qualiter sic contractum dissoluendum sit. Cum autem ea dissolutio regulariter incipiat a coniugio querela, vt potest quibus est impotentia notior, examinandum est qualiter proponi possit. Et quidem coniugi potenti licitum esse proclamare aduersus impotentem manifestum est, cum sua maxime inter sit non esse impotentem alligatum. Sed quo tempore proclamare debeat et audierit non satis constat. Nam in cap. 1. de frigidis, & maleficiis, denegant audientia mulieri allegantem viri impotentiam, si initio matrimonij hoc est post vium, vel duos menses a contracto matrimonio, & copula attenuata non proclamauerit. At in cap. fin. eodem tit. auditor mulier reclamans post octo annos. Ecce cap. fraternalis, eodem auditur reclamans post multos, & merito: quia quod nullum est trahit temporis conualeceri non potest.

Dicendum igitur est mulieri alleganti viri impotentiam transacto bimestri a matrimonio contracto, & copula attenuata adiuentiam denegandam esse, non quidem absolute, sed quoque triennium transeat, quia presumitur verum non dicere, siquidem ita sero proclamauit. Cetero enim, & in patuo tempore (aie Pontifex) scire potuit, si secum vir coire posset. Excede tamen nisi persigna certa, & evidencia, vel verofimiliter evidenter impotentiam se offerat probare; tunc enim triennium expectandum non est, sed statim audiatur debet, quia cessar falsitas presumptio, in qua decisio Pontificis nitebatur, ut pluribus comprobata Sanchez lib. 7. dispu. 109. num. 3. Gutierrez. cap. 110. num. 20. Notanter

Punct. XIV. §. VIII. & IX.

167

dixi transacto bimestri a matrimonio contracto, & copula attenuata. Nam est lex regia 6 tit. 8. part. 4. solum vincum mensum concedat, standum est decisioni cap. 1. de frigidis. & maleficiis, bimonthre concedentis. Hoc autem bimonthre computandum est a die, quo vir post matrimonium contractum copulam intentauit, ut colligitur ex dicto cap., dum eam rationem scrotinae proclamationis reddit, quod cito mulier nosse posset, an vir secum coire posset; hoc namque nullo modo scire potuerit, nisi vir copulam intentasset. Ergo a tempore nonius copula, & attenuata bimonthre computandum est, ut recte Gloss. in fin. verbo quod autem, in fine 33. q. 1. Et in cap. laudabilem, verbo celebrati de frigidis, & maleficiis. Et ibi Iunior. & Hostiensis. statim in princ. Anton. de Butrio. 10. Alexand. de Neu. num. 10. Sanchez. lib. 7. dispu. 109. num. 4. Gutierrez. cap. 120. num. 19. Transacto autem triennio conceditur mulieri audience, tametsi per signa dubia impotentiam probare intenterit, iuxta Textum in cap. fraternalis. Et cap. fin. de frigidis, & maleficiis. Sieque huiusmodi. Textus qui videbantur oppositi conciliari Sanchez. dicta dispu. 109. num. 14. cui adheret Gutierrez. cap. 120. num. 27.

Quoad coniugem impotentem attinet, si periculum incontinentia timeat, nisi dissolutio non matrimonij procuret, receperum a Doctoribus est reclamare posse, eo quod tunc nequerat cum coniuge simul habitare, tametsi ut sororem habere. Quod si predictum periculum absit (quod raro contingit) distinguendum est, si tempore contractus matrimonij suam impotentiam ignoravit optimè reclamare potest, ne cogatur onera matrimonij sustinere, vxorēmque ales, ut colligatur ex cap. 1. de frigidis, & maleficiis. ubi vir propriam frigiditudinem allegatur. Et idem est si impedimentum se teneat ex parte feminam, eo quod absque periculo corporali nequit apte reddi viri congregatu reclamare potest, ne viro tanquam capitū subiiciatur, cum tamen caput non sit. At si tempore contracti matrimonii sue impotentiam conscius fuerit, neque renuente coniuge potente separationem procurare, quia ratione deceptionis facta, & iniuria irrogata, videatur obligatio suceptis omnia onera matrimonij sustinendi: sicut haec omnia docet Sylvestris. verb. Matrimonium 8. q. 16. dicto 1. Sanchez pluribus relatis dispu. 114. num. & seqq. Gutierrez. de matr. cap. 121. num. 13.

§. IX.

Quae probatio requiratur, ut matrimonium dissoluiri possit ob impotentiam?

- 1 Probationes exigenda sunt quoad fieri possit clariores.
- 2 Expenduntur signa impotentie.
- 3 Si impotentia signa sunt certa, & evidencia, statim abque alia probatione, aliquo termino spectato coniugum dissoluendum est.
- 4 Si signa versimilia sunt, ita ut impotentiam mortaliter certam demonstret, non est exceptandum triennum.
- 5 In predicto casu non requiritur instrumentum coniugum, & septime manus propinquorum, eti aliquibus contrarium placeat.
- 6 Si signa impotentia dubia tantum sunt, & unus coniux impotentiam faciet, alius negat, seruanda est forma signa in cap. laudabilem de frigidis, & maleficiis.
- 7 Si elapsi triennio adhuc veritas cognosci non potest, regulari ter pro matrimonio sententia ferenda est.
- 8 Quod si veraque coniux impotentiam faciet, plures censent non esse concedendum triennium, sed tempus arbitrium.
- 9 Opposita sententia verior est.
- 10 Satisfundamento opposito.
- 11 Ultra triennium requiritur instrumentum viriusque coniugis, & alia conditiones.

Dissolutio matrimonij grauissima est, vt potest in qua veratur non leue animarum periculum, ideoque oportet indicem omnis circumspectum esse, & probationes exigere quoad fieri possit clariores. Ut docet Glossa in cap. fin. in fine de frigidis, & maleficiis.

Sigilla igitur impotentiae in triplici sunt differentia. Quædam certa, & evidenter concludantur. Quædam verosimiliter. Quædam dubia, & presumptivæ tantum. Quæ sunt dictio Anton. de Butrio in cap. laudabilem de frigidis, & maleficiis. num. 14. Et ibi Proposit. num. 10. Et Alexand. de Neu. num. 16. & 17. & aliorum, quos refert, & sequitur Sanchez. dispu. 107. num. 2. Gutierrez. de matr. cap. 120. num. 2. Basili. Ponce. lib. 7. cap. 66. num. 2. Signa evidencia sunt ex parte viri, si testiculis caret, si virilia sunt amputata, si omnino secca ita ut erigi ad cultum nequeant. Ex parte feminæ si ita arcta est, ut iudicio Medicorum à nullo viro abque manifesto periculo cognosci valeat. Verosimilia censentur ex parte viri, quando aliqualiter membrum ad copulam erigitur, & ex parte fœtus

feminae, quando ob excessum pudendi timerunt ab eo viro conguoisti non posse, bene ab aliis. Dubia vero sunt, quando ex malicio impotentia procedit, vel ex alio capite prudentis arbitrio, & in his Doctores conueniunt, ut videtur est apud Sanch. lib. 7. disp. 157. à num. 5. Gutier. de matrim. cap. 120. à num. 2. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. His positis,

- 3 Dico primò si impotentia signa sunt certa, & evidencia statim abique alia probatione, alioque termino spectato coniugium dissolendum est, ut ex omnium sententia tradit Sanch. Gutier. & Basili. supra. Quippe triennium alioque probations à iure requiriuntur, ut impotentia constet auctem manifeste apparente frustra exhibentur.
- 4 Secundò dico, si signa verosimilia sunt, ita ut impotentiam moraliter certam demonstrant triennium expectacionum non est, quippe in humanis moribus evidentia sequuntur. Si docet Sanch. dicta disp. 107. num. 4. Gutier. cap. 120. num. 4. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. & Gaspard. Hurtado disp. 22. diff. 11. num. 18.

- 5 Addunt tamen Anton. de Butrio, in cap. laudabilem de frigid. & maleficat. num. 14. Et ibi Alexand. de Nevo, numero 17. Sanch. Basili. & Gutier. supra, in predicto casu requirentur amorem coniugium, & insuper septima manus propinquorum, hoc est iuramentum septem testium propinquorum ex parte cuiuslibet coniugii; aut illis deficientibus septem vicinorum testium se credere coniuges verum faci, & praeterea necessarium esse, ut coniux impotentia inspicatur a Medicis, seu matronis, quorum omnium testimonia convenientia sunt. Sed licet hæc communis Doctorum sensus probata sunt, spectato iuri rigore placet mihi sententia Galparis Hurtado disp. 22. de matr. difficult. 11. num. 38. afferens nec iuramentum coniugium, nec septima manus propinquorum, nec impotentis inspectionem necessaria esse, cum signa impotentia moraliter certa sunt. Non enim illæ probatores iure naturæ requiri possunt, neque aliquæ aliae, cum de veritate impotentia moraliter certum sit. Neque item iure positivo, quia iuramentum coniugium, & septima manus propinquorum, inspectio que impotentia solum requiriatur in casu dubio, & post tricenalem habitationem, ut constat ex cap. laudabilem, & ex cap. fin. de frigid. & maleficat. vbi haec habentur. Si igitur triennialis habitatione stans moralis certitudine impotentia neccesaria non est, neque etiam predicta alia conditiones, que subsequuntur.

- 6 Tertiò dico, si signa impotentia dubia tantum sunt, & vnu coniux impotentiam faceret, alius negat. seruanda est forma statuta in dicto cap. laudabilem de frigid. & maleficat. nempe illis coniugibus iuramentum esse deferendum de impotentia, & insuper accedere debet iuramentum septima manus propinquorum, id est septem consanguinorum, illius coniugii impotentiam facientis, qui testem se credere illum coniungit verum dicere. Ex parte vero coniugii negantis impotentiam nulli telles iurantur, nisi docuerunt Innocent. Ioan. Andr. & Ancharran. in cap. laudabilem de frigid. & maleficat. in princ. Quidam refut. & sequitur Sanch. lib. 7. disp. 109. num. 13. Gutier. cap. 120. num. 10. Praeterea debet triennium his coniugibus concedi, ut copula vacent, sicut ex communis sententia decidit Rota apud Farinac. 1. p. decis. 695. Quod triennium omnino concedendum est, cum impotentia ex maleficio proueniat, quia decursus temporis, & orationis instantia, alioisque remedii adhibitis forte remouebitur, ut tradit Hostiens. in dicto cap. laudabilem num. 1. & cap. fin. ad finem, verbo triennium de frigid. & maleficat. Et ibi Ioann. Andreas num. 11. Ancharran. num. 9. notar. 12. Gregor. Lopez, leg. 5. verbo sajta eis placo, tit. 8. part. 4. Sanch. lib. 7. disp. 107. num. 9. Gutier. de matr. cap. 120. num. 7.

- 7 Quod si elabo triennio adhuc vnu affirmit, & alter negat matrimonium consummatum esse, neque veritas per signa verosimiliter certa iniurii possit, regulariter pro matrimonio sententia sentenda est, quia stat pro illo postello, vni notarii Alexandri de Nevo in dicto cap. laudabilem n. 17. cap. 4. Sanch. lib. 7. disp. 109. n. 15. Quod efficiat procedit, quando mulier assertit se à viro cognitare esse, tunc enim potius ipsi, quam viro neganti credendum est, ut recte alii relatis docuerunt Malcardi. de probacionib. consl. 12. num. 24. Sanch. disp. 109. num. 9. Gutier. cap. 120. num. 25. Basilio Ponce lib. 7. cap. 66. num. 8. Neque enim presumi debet feminam velle cum impotentia habere. Si vero ipsa negaret se viro cognitam esse, offeraturque probare matronarum, a pœnali, adhuc exstimat Basilius non esse illi fidem adhibendam, sed viro assertenti eam cognovisse, eo quod hæc aspectus viportem minus decens, non est permittendum. Praeterquam quod fallacie subiectus est. Sapè enim mulieres se virginis fingunt, cum tamen sint corruptæ. Sed contrarium in hac specie communis sententia firmat cum Glossa in cap. si quis acceperit, verbo tempore 33. q. 1. Et in cap. proposusti in fine. Et cap. penult. de probacionib. Et cap. 1. verbo caput de frigid. & maleficat. Gutier. de matr. cap. 120. n. 21. Sanch. pluribus relatis disp. 109. n. 6. & probari videatur ex dicto cap. proposusti; vbi iuramento pueræ, & testimonius illarum septem mulierum fides est

potius ordinata. Et licet hæc probatio ut portem minus decepta permittenda non sit, quando alia haberi potest, at alia probatio inibus deficientibus ob veritatem inueniendam permitte debet, rationeque necessitatibus honestatur. Neque obest esse probacionem deceptioni subiectam, id enim solum probari non esse concludentem, non tam pro probabili non esse verosimilem, & satis probabilem, alias nulla humana probatio adhibenda est, cum omnes fallacie subiectantur.

Quando vero utrumque coniux impotentiam facetus, plures graueisque Doctores afferunt non esse concedendum triennium, sed tempus aliquod arbitriatum, ut duorum, vel unum mensum, vel ad summum vnu anni. Quia elabo accedit iuramentum coniugium, & septima manus propinquorum abique villa alta diligentia esse matrimonium dissolendum. Sic docuit glossa in cap. 1. verbo per verum, & verbo probari de frigid. & maleficat. Angelus verb. Matrimonium 3. impedita. Rofella verb. Duortuum, num. 1. Sylvest. qu. 18. num. 1. & alij relati a Sanch. disp. 108. num. 3. Ut probari potest ex dicto cap. de frigidis. & maleficat. vbi mulier allegans vii impotentiam. Si intra bimonthre reclamasset audiretur, & matrimonium nullo expectante triennio dissolueretur. Neque facit, si dicas si verum esse, quando per signa certa, vel moraliter certa vii impotentiam probaret, quia eo casu non degenerent audiencia, etiam si sero reclamasset, ut superius diximus. Loquitur ergo Textus de probacione impotentia ex signis dubiis. Deinde probatur ex cap. laudabilem, eodem in de frigidis. & maleficat. à contrario sensu: ibi enim triennium conceditur, quia vnu negat impotentiam, alter affirmat. Nullus est autem Textus triennium exigens viroque coniuge impotentiam restante, ergo abscis fundamentum pertinet. Tandem quia efficax probatio videatur esse viroque coniugis confessio, siquidem elabo triennio haec sufficiens iudicatur.

Nihilominus communior, veriorque sententia, & tenenda, afferit in predicto casu triennium concedendum esse, quam docuit Glossa in cap. si quis acceperit, verbo tempore 33. q. 1. & cap. laudabilem de frigidis. & maleficat. verbo virgini. Abbas ibi in fine, & in exp. eodem, titul. num. 5. & cap. num. 4. D. Thom. in 4. d. 34. in exp. littera Mag. verbo sententia manu. Gregor. Lopez, leg. 6. stat. 8. part. 4. in glossa. Malcardi. de probat. tom. 1. concil. 11. verbo eostus, num. 4. & tom. 1. verbo frigiditas, num. 5. & 16. Sylvest. verbo matrimonium, num. 16. Et alij quæ ampliores Cat. ista, & Theolog. quo referunt, & sequitur Sanch. disp. 108. num. 5. Gutier. de matr. cap. 1. o. num. 20. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 4. Galpar. Hurtado, disp. 22. difficult. t. 1. num. 40. Et colliguntur eis dicta cap. laudabilem, vbi in fine. statutus dubius probacionis de impotentia triennium esse concedendum. Deinde suspicuntur duo casus, non vt in illis hæc triennio probatio omittatur, sed an ultra illam aliae probations requiriunt, vt ex contextu litteræ constat. Et præterea ratione coniunctio. Si enim cum vnu negat, alter affirmat impotentiam triennium assignatur, ut veritas clueat: eadem & potius ratione assignandum est, cum virgo restatur impotentiam, quippe hic casus graviori periculo deceptionis est expeditus, iustè timei potest inter coniuges collusio ob voluntatem a matrimonio recedendi, id est Iudei causim procedere debet, & veritatem diligenter investigare. Adde etiæ utriusque coniugis confessio probet impotentiam adeo, ut probare nequit esse perpetuam, cum eam signis certis, vel verosimiliter certis non probet, debet ergo triennium adhiberi, ut ipsi Iudei que conferunt, an temporalis si, vel perpetua, an ex maleficio, vel ex alia causa, quæ decus tempore remouatur?

Neque fundamentum oppositæ sententie urget. Ad Tertium in cap. 1. respondemus mulieri sero reclamanti denegari audiendum, quousque triennium elaborat, quia pro familiæ fidei reclamare, vel reclamare ex signis rancum dubiis, & non evidebitibus. Quando vero intra bimonthre reclama conceditur audiencia, quia præsumitur ex signis certis vel impotentiam probare. Q nod si illam ex his signis non probet, concedetur triennium. Textus vero in cap. laudabilem, stram sententiam confirmat, vt num pro eadē expendimus illuc diximus, quare ultra confessioem utriusque coniugii triennium requiratur?

Rursum ultra triennium requiritur iuramentum virile, si coniugis faciem sententiam impedimentum. Vir namque iurare debet se bona fide, & abique dolo copulam intentasse, nec consummate potuisse, mulier vero iurare debet per eam non steriles, quia matrimonium consummatur. Insuper accedente debent ex parte consilientib. coniugis septem propinquos, ipsi vero deficitibus septem vicinior bona fæz, qui iurare debent se credere coniuges verum affirmare. Vt habeat dicto cap. laudabilem. Et tradit lex regia s. tit. 8. part. 4. Quod si tot telles habent non possunt pauciores sufficere arbitrio Iudicis, ut docuit Glossa in cap. requisiti, verbo septima manus 33. qu. 1. Gregor. Lopez, in d. leg. 5. verbo sic te. Malcardi. de probat. consl. 8. 89. num. 7. sanch. alij relatis disp. 108. num. 11.

Disputatio IV.

Quinimō si desint consanguinei, & vicini sufficiunt alijs testes omni exceptione maiores: vt tradit ipse Sanch. num. 13. Gutier. cap. 120. num. 11. & 12. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 5. Forma autem huius iuramenti: esti iure communis spēdat fieri debet taliſ factos sancti Euangelii, vt constat ex d. cap. laudabilem, confucudine tamen præscriptum est, vt super Cruce præfetur, teste Couarua, in cap. quamvis pactum, de Patr. in 6. §. 1. num. 2. ad finem. Sanch. lib. 7. disp. 108. num. 14. Gutier. de matr. cap. 120. num. 12.

Præter hoc iuramentum aliqui exigunt inspectionem impotentis, sed ab illo summo fundamento. Cū in cap. laudabilem non exigatur hæc diligentia, cū verique coniux faciat impedimentum, vt notauit Sanch. lib. 7. disp. 108. numero 6. Gutier. cap. 120. num. 9. Basil. Ponce, d. cap. 66. num. 5. Iuramentum autem coniugum, & propinquorum ita necessarium est, vt eo deficiente sententia lata pro matrimonio dissolutione nulla sit, vt colligitur ex d. cap. laudabilem. & cap. fin. de frigidis. & maleficiis. & tradit Sanch. Gutier. & Basilius supradicti.

S. X.

A quo tempore triennium computandum sit, & quales debeat esse matronæ de virginitate deposituræ?

- 1 Non est computandum triennium à die contracti matrimonij nisi copula fuerit intentata.
- 2 Proponent variæ sententia à quo tempore computandum sit.
- 3 Verius conſpectu iuris rigore computandum esse à die quo coniuges simul habitarunt in eodem lecto.
- 4 Computandum est hoc triennium, modo coniuges plectam pueras in fucinae adepti.
- 5 Hoc triennium continuum esse debet.
- 6 Matronarum testimoniis de virginitate deponentium, falsa subiectio est.
- 7 Sufficiunt duo vel tres, eti aliqui septem requirant.
- 8 Quales debeat esse matronæ de virginitate deposituræ.

Triennium ad inuestigandam impotentiam statutum in d. cap. laudabilem de frigidis. & maleficiis, computari non potest à die contracti matrimonij, nisi copula attentata fuerit, vt colligunt omnes Doctores ex cap. requisiti 3. 9. 1. teste Sanch. lib. 7. disp. 110. num. 1. Gutier. cap. 121. num. 1. Sed an eo die numerandum sit, an vero à decreto Iudicis, variant Doctores. Nam Hostiens. in summittate de frigidis, & maleficiis, & qualiter, & quando num. 12. & in cap. fin. edendis, num. 10. Et ibi Joann. Andr. num. 11. Ancharian. num. 10. notab. 12. Anton. Cuthac lib. 7. in fin. maiorat. tit. 12. num. 267. Caulean. 2. p. dec. 1. 8. num. 7. & alij censent in impedimento maleficij enumerandum esse die copula intentata. Alij vero à quoniam numero est Henricus in cap. 1. num. 2. de frigidis. & maleficiis. Brunel. de sponsalib. concl. 18. declarat. 4. numero 10. & 14. id concedunt in impedimento frigidis. At Glorio in sum. verbo quod autem 33. q. Abbas in cap. fin. de frigidis. & maleficiis. Et ibi Innocent. Gregor. Lopez leg. 5. iiii. part. 4. verbo dar placo. Gutier. de matr. cap. 121. numero 3. Sanch. alii relatis lib. 7. disp. 110. num. 4. O. 5. in omni impedimento, sed præcipue in impedimento frigidis enumerari triennium debere à die, quo coniuges simul habitarunt in eodem lecto, quia ab eo die vehementer præsumunt copula vacasse, vt notauit Gutier. d. cap. 121. num. 2.

Ego vero censeo spectato iuris rigore hanc ultimam sententiam tenorem esse, vt colligitur d. cap. laudabilem, vbi exp̄it habeat triennium enumerandum esse à die celebrati coniugij, quia ab eo die præsumuntur coniuges copulam intentatas. Idem demonstratur in cap. fin. eodem titul. de frigidis. & maleficiis, vbi mulier allegans multis annis cum viri habuisse, nec posuisse pati congressum nullo expectato veteriori triennio separatur. Verum spectata confucudine, stylisque Romanæ curia triennium computandum est à decreto Iudicis, quia ab eo die præmissa peccatum confessione, & Eucharistia sumptione diligenter copula procuratur. Sic sepe temuit Rota teste Farinac. volum. 1. consilior. dec. 27. & 277. & volum. 2. consilior. dec. 192. & 226. Riccio in praxi dec. 219. num. 1. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. Quod si ante Iudicis decretum triennialis habitatio præcessit, arbitrio Iudicis relinquitur iustis de causis abbreviare triennium, vt notauit Rota dec. 226. Riccio, & Basilio. loc. alleg.

Quod vero aliqui Doctores censem triennium enumerandum esse sibi à die matrimonij contracti, sive à decreto Iudicis, tametsi coniuges non fuerint plenariae pubertatem adepti, minus verum est. Nam esto in d. cap. laudabilem. Et cap. fin. de frigidis. & maleficiis, nulla ex parte distinctione apposita omnibus de impotenti dubitantibus statuarunt triennium. At iustitione consonum est, ne ante plenam pubertatem, quæ ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Punct. XIV. §. X. & XI.

189

in viris est 18. annus & in feminis 14. dictum experientia tempus incipiat. Qui pp̄ dum eam æratem coniuges non attingunt, præsumi iure potest impotentiam coēundi non ex frigiditate, aut maleficio, sed ex debili complexione, & conditione prouenire, vt optimè docuit Cardin. in cap. proberes, n. omico de Desponsat. impuber. quem sequitur Sanch. lib. 7. disp. 110. n. 10. Gutier. de matr. cap. 121. num. 4.

Hoc triennum coniungum esse debet, vt deciditur cap. fin. de frigidis. & maleficiis, ibi. Intra predictos octo annos continuum triennium insimil habitasse. Quod si interpolatum fuerit supplendum est, vt docuit Ioann. Andreas in d. cap. fin. numero 9. Macard. alios referens, de probat. concl. 889. numero 8. Sanch. lib. 7. disp. 111. num. 5. Gutier. de matr. cap. 121. num. 8. Aliquis placet, scilicet Syluello q. 20. num. 23. Henric. lib. 12. de matr. cap. 7. numero 2. & cap. 8. num. 2. non esse censendum interpolari, si per maiorem anni partem insimil habent. Argumento desumptio ex habitatione Scholasticum in Universtitatibus, qui si majori anni parte commoren- rato anno censentur commorari. Alij minus probabilitas interpolari iudicant triennum, & supplendum, si aliquibus diebus eis pauci separantur. Recluſus tamen Hostiens. Ioann. Andreas. Præpost. Panormit. & alij, quos referunt, & sequuntur Macard. de probationib. concl. 889. num. 8. & 9. Sanch. dicta disp. 111. à num. 3. Gutier. num. 7. & 8. Basil. Ponce lib. 7. cap. 66. in fine, sententia triennium hoc non perdere continuationem ex eo, quod uno vel altero mense anni coniuges ob negotia occurentia separari vivant, quia continuatio triennij non debet esse mathematica, sed ciuilis, & moralis, & qualem coniuges frequenter habent, quæ ob breuem absentiam, tum peregrinationis, tum negotii domestici gerendi causâ non censetur depredi.

Quoad matronas attinet de virginitate feminæ deposituras iuxta Textum in cap. No cuiquam, cap. quod si ponentia 27. q. 1. & cap. fraternalitatis. Et cap. littera de Frigidis. & maleficiis, negare non possim eum ratione fallaciæ subiciebam illis, eo quod feminæ corrupte sapientia se virginis effingant, vt docuit August. lib. 1. de ciuit. Det. cap. 18. Ambros. lib. 6. ep. 1. ad Syngrium Porrense Ep. scopum. Panormit. in d. cap. fraternalitatis. Arnald. à Villanova lib. 3. brevarij. cap. 6. Et supponit cap. penult. de probationib. Sed non obinde ea diligentia omitenda est, quia ex ea esto non certa veritas elicatur, elicitur tamen probabilitas. Ob quam probationem diligentia quæ alia minus decens est licita, & honesta redditur.

Has matronas alicui videri posset debere esse septem, eo quod in cap. propositis de probationib. dicatur iuramento pueræ. & testimonio illarum septem mulierum esse potius fidem adhibendam. Verum ibi narratur factum, non autem deciditur id necessariam esse ad attestationem. Quare existimo duas, vel tres sufficiunt. Non enim recedere debemus absque expresso Textu à regula communis asserente in ore duorum, vel trium state omne verbum. Cap. in omni negotio de testimoniis. Quinimodo Macard. de probationib. concl. 1174. num. 21. placet, si in oppido vñ tantum matrona sit, & hæc satis peitia eius testimonium sufficiens esse, quodque probabile reputat Sanch. lib. 7. disp. 111. num. 17.

Debet autem haec matronæ esse honestæ, prouidæ, & prudentes, vt constat ex cap. fraternalitatis. cap. fin. de frigidis. & maleficiis, testarique debent iuxta propriæ artis peritiam, hoc est quantum ex arte propria comitare possunt virginem esse, aut non esse, impedimentum habent arctitudinis vel non. Aliam autem certitudinem habere nequamquam possunt. Ut vero testimonium præbeant, debent non tantum inspicere virginem, sed manibus obrectare, vt videatur supponi cap. penult. de probationib. ibi, sapientia fallitur. & oculus obsterit. Præter has diligencias alias poterit Iudex facere, si haec sibi vita non fuerint sufficietes. Vnde potest Medicos vocare, vt euām ex eorum testimonio impedimentum arctitudinis confiteretur. Neque enim in re tam graui, vt bene Sanch. disp. 113. num. 28. in fine, qualibet diligentia superflua censenda est: agitur namque de matrimonij dissolutione, dæque licentia ad alium coniugium transcedendi.

S. XI.

An coniux propriæ autoritate recedens ob alterius impotentiam sit statim restituendus?

- 1 Refertur triplex sententia.
- 2 Resoluitur coniugem recedentem statim esse restituendum, nisi incontinenti probations impotentia certas, & evidentes offeras.
- 3 Quod officiis procedit, cum coniux recedit, antequam triennium experientia à iure concessum elapsum sit.

Très sententias probables refert in hoc puncto Sanch. lib. 7. disp. 112. Alij negant esse locum restitutio, quia sponsum